

De Hoorn van Afrika

FREDERIK DEROLEZ

Kolonel Staffbrevethouder Frederik Derolez is sinds 1 november 2009 defensieattaché bij de ambassade te Nairobi en is geaccrediteerd voor Kenia, Ethiopië, Djibouti en de Afrikaanse Unie. Hij oefende diverse functies uit bij de paracommandotroepen en bij de Defensiestaf en nam deel aan buitenlandse operaties in o.a. Somalië, Rwanda en Afghanistan.

99

Dans cet article, nous démontrerons qu'il est nécessaire que la Belgique s'investisse de manière plus importante dans la Corne de l'Afrique. L'Union européenne vient de publier son plan stratégique pour cette région et a même désigné un représentant spécial. Collaborer avec les Défenses de ces pays soutient nos objectifs stratégiques militaires et peut créer des situations win-win.

© Het Laatste Nieuws

De Louise-Marie heeft piraten opgepakt.

De piraterij in de Indische Oceaan heeft de aandacht van de internationale gemeenschap gevestigd op de Hoorn van Afrika. De Europese Unie heeft onlangs zelfs een speciale gezant aangewezen voor dit gedeelte van de wereld. Een – noodgedwongen beperkte – verkenning zal ons een beeld geven van de uitdagingen en aanduiden waar de Belgische Defensie, traditioneel vooral verbonden met Centraal-Afrika, een essentiële en “winstgevende” rol kan spelen.

DJIBOUTI, VERPLICHTE DOORGANG VOOR DE WERELDVLOOT

Djibouti, het vroegere Franse Somaliland, heeft een bijzondere strategische ligging: meer dan de helft van de wereldvloot passeert door de Golf van Aden. Met buurlanden als Eritrea, Somalië en Jemen zou het landje, zonder de steun van Ethiopië, dan ook snel slachtoffer worden van overslaand geweld vanuit deze buurlanden. Economisch overleeft Djibouti dankzij zijn haven, onontbeerlijke toegang tot de zee voor de gigantische buur Ethiopië. Door zijn strategische ligging plukt Djibouti de economische vruchten van de militaire aanwezigheid van zowel Frankrijk, de Verenigde Staten en sinds kort Japan.

© CJTF HoA

De operatiekamer van de radarinstallatie te Djibouti

Voor Amerika is Djibouti zeer belangrijk geworden na 9/11. Toen werd beslist dat er een *hub* moest komen in de Hoorn van Afrika, verantwoordelijk voor risicobeheersing in de wijde regio. Met enige overdrijving kan men stellen dat het Hoofdkwartier van *Africa Command* (AFRICOM) niet in Stuttgart maar eerder in Djibouti ligt, bij de *Combined Joint Task Force Horn of Africa* (CJTF HoA).

Met Eritrea heeft Djibouti, zoals ook Ethiopië, van oudsher vijandige relaties: aan de grens blijven permanent een duizendtal Djiboutiaanse militairen ontplooid. De voormalige Franse kolonie loopt ook gevaar door de Somalische Al-Shabaab-milities. De deelname van Djibouti aan de strijd tegen de Somalische piraterij door het verlenen van steun aan buitenlandse oorlogsschepen in zijn haven, vormt een reden op zich om van het land een aantrekkelijk doelwit te maken. Bovendien is Djibouti eind 2011 begonnen met de ontplooiing van troepen in So-

malië. Indien de broze Somalische overgangsregering (TFG) zou vallen, zou ook Djibouti in de klappen delen. Het land zet dus alles in op het stabilisatieproces.

Djibouti biedt een uniek en internationaal trainingskader, niet alleen voor *Special Forces*-eenheden, maar ook voor elementen van onze Marine- en Luchtcomponent. Hiervoor zou België diverse samenwerkingsverbanden met de Djiboutiaanse Defensie kunnen uitwerken: bilateraal bv. rechtstreeks met de Djiboutiaanse marine of in EU-verband bv. in het kader van het momenteel lopende project RMSCB of *Regional Maritime Security Capacity Building*.

101

RETURN TO SOMALIA?

Bovenaan de agenda van elke belangrijke vergadering in de regio staat de toestand in Somalië. Het grote risico bestaat erin dat een ontredderd Somalië een nog grotere aantrekkingspool zal worden voor internationale jihadstrijders, met vestiging van ideologische en militaire opleidingskampen. Begin 2012 heeft de leider van Al Qaida trouwens verklaard dat Al Shabaab “opgenomen” werd in de schoot van Al Qaida. Kenia, Djibouti en Ethiopië strijden momenteel samen met troepen van AMISOM (*African Mission in Somalia*) en de TFG om het land onder controle te krijgen. Het EU-opleidingsprogramma *EUTM Somalia*, met een internationaal zeer gewaardeerde Belgische deelname, draagt trouwens aanzienlijk bij tot de opbouw van het nationale Somalische leger.

Al-Shabaab in Somalië

De verbetering van de toestand in Somalië heeft voorsnog geen impact op de piraterij op zee: de gemaakte winsten staan dusdanig in wanverhouding tot het risico daadwerkelijk vervolgd te worden dat deze bedrijvigheid als een echte pijler van de economie van de kuststreek beschouwd moet worden. Nochtans begint de permanente aanwezigheid van oorlogsschepen in de zone en andere beschermingsmaatregelen (o.a. het gebruik van op de koopvaardijsschepen ingeschepte zgn. *Vessel Protection Detachments*) vruchten af te werpen: het aantal succesvolle kapingen lijkt af te nemen en het gebruik door piraten van zgn. “moederschepen” wordt ernstig belemmerd.

DE GROEIENDE REUS ETHIOPIË

Ethiopië, met zijn 80 miljoen inwoners, belangrijke Defensie- en voornamelijk naar binnen georiënteerd beleid, lijkt voorlopig niet echt wakker te liggen van de dynamiek in de regio. Het heeft een 4.000 man sterke UN-troepenmacht ingezet in het grensgebied tussen Zuid- en Noord- Soedan en voert op beperkte schaal operaties uit in Somalië, vooral om het overslaan van geweld naar zijn reeds gevoelige Ogadenregio te vermijden.

Op zijn beurt is Ethiopië niet het land dat voor veel verrassingen zal zorgen in de evolutie van de regio. Het is eerder een groeiende reus – tegen 2030 zal zijn bevolking meer dan 150 miljoen mensen tellen – die zijn stempel kan en zal drukken langs diplomatieke weg of door het inzetten van zijn leger, veelal in het kader van Afrikaanse Unie-initiatieven. Dat het hoofdkwartier van de Afrikaanse Unie (AU) in de Ethiopische hoofdstad ligt, is een daarbij niet te verwaarlozen voordeel.

Het is nuttig om te “investeren” in Ethiopië, zeker in het licht van zijn potentieel als troepenleverancier voor de AU en UN, eventueel samen met de Verenigde Staten, Groot-Brittannië of Frankrijk, die er reeds militaire samenwerkingsprogramma’s hebben. De aanpak door de Verenigde Staten – de samenwerking opsplitsen in het kader van capaciteitsopbouw en inzake steun aan contraterrorisme – is een realistische benadering die ook door België gevolgd zou kunnen worden.

DE INDISCHE OCEAAN MET CENTRAAL-AFRIKA VERBINDEN: KENIA

In Sub-saharisch Afrika springt, naast Zuid-Afrika, één land als opmerkelijk modern naar voren: Kenia. Het beschikt over goede infrastructuur met o.a. enkele

uitstekende ziekenhuizen, een belangrijke zeehaven en tal van luchthavens en is politiek stabiel en westers georiënteerd. Bovendien is er een sterk uitgebouwd communicatienetwerk voor mobiele telefonie en internetverkeer.

Het mag dan ook niet verwonderen dat de Belgische Defensie Kenia herhaaldelijk heeft gebruikt als steunbasis voor operaties als UNOSOM (1992-93), Silver Back (1994), de humanitaire opdrachten in Zuid-Soedan eind de jaren negentig en de EU-operatie ARTEMIS in de Democratische Republiek Congo. Voor de Operatie Atalanta is de haven van Mombasa een onontbeerlijk logistiek steunpunt geworden.

Bovendien is Kenia de vestigingsplaats voor het *International Peace Support Training Center* (IPSTC) en voor de planningsstaf van de *Eastern Africa Standby Forces* (EASF), sleutelement van de Vrede-en Veiligheidsarchitectuur (APSA) van de AU en met operatie AMISOM als meest recente concreetisering. Kenia draagt zo concreet bij tot de ontwikkeling van een Afrikaanse vredesondersteunende capaciteit.

Keniaanse militairen tijdens een trainingssessie in het IPSTC

Het zeer gevarieerde terrein en klimaat, met kuststreken, oneindige savannes, woestijnen, tot 5.000 m reikende bergtoppen en het grote aantal vliegvelden, vormen een uitgesproken oefenterrein voor elementen van al onze Componenten. Britse eenheden komen hier dan ook af en aan voor een zes weken durende realistische trainingsperiode, waarbij honderden Kenianen ingezet worden als rolspeleers.

© Kenyan DoD

Keniaanse waarnemers bij een EASF-oefening

Samenwerken met Kenia voldoet aan belangrijke Belgische militair-strategische objectieven: de ondersteuning van onze buitenlandse politiek ten aanzien van het Afrikaanse continent, het permanent in staat willen zijn om evacuatieoperaties uit te voeren en onze wil om bij te dragen tot de strijd tegen het terrorisme. Samenwerking met het IPSTC en/of EASF levert ons een win-winsituatie op: enerzijds wordt er bijgedragen tot de capaciteitsopbouw in de regio, waardoor de nood aan westerse interventies vermindert; anderzijds kunnen we onze vooral tot Centraal-Afrika beperkte Afrikakennis en -ervaring aanzienlijk verruimen.

BESLUIT

De Hoorn van Afrika, een regio met enorme uitdagingen die wereldbedreigende gevolgen kunnen hebben, heeft onze aandacht absoluut nodig. Aan samenwerkingsmogelijkheden is er alvast geen gebrek.

□

VN-waarnemer in Soedan

JOOST HOSKENS

Kapitein-commandant Joost Hoskens is commandant van het *Print House of Defence* (PHD). Van december 2009 tot december 2010 heeft hij als militair waarnemer deelgenomen aan de VN-zending UNMIS (*United Nations Mission in Sudan*) in Zuid-Soedan.

105

Une mission en tant qu'observateur de l'ONU permet également de tirer quelques conclusions remarquables. Après avoir passé une année au Soudan, je me suis rendu compte que les apparences sont trompeuses. J'en ai acquis une meilleure compréhension de la lutte antiterroriste et de sa place dans le mouvement démocratique actuel du monde arabe. L'article est conçu comme une vue d'ensemble de la mission UNMIS, suivi d'un rapport d'évènement concret avec des accents particuliers relatifs à cette région en général.

Sinds 9 juli 2011 is (Groot-)Soedan opgedeeld in twee landen: Noord- en Zuid-Soedan. Op geen enkel vlak is Soedan eigenlijk ooit één geheel geweest (zie fig. 1). Sinds het midden van de jaren 90 is het conflict tussen beide landsdelen steeds meer op de voorgrond getreden. De aanwezigheid van grote olievelden net op de grens tussen Noord- en Zuid-Soedan heeft hierbij een versterkende rol gespeeld. De politieke staatsstructuur in Soedan is opgebouwd volgens het federale model, maar met een erg feodale inslag.

De zending UNMIS is opgestart in 2005 nadat de machthebbers van Noord- en Zuid-Soedan zich akkoord verklaard hadden met een VN-interventie. De leidraad voor UNMIS was het *Comprehensive Peace Agreement* (CPA), dat per regio het tracé schetste om in 2011 uit te monden in een referendum over de onafhankelijkheid van Zuid-Soedan.

Dr. M. Izady - www.Gulf2000.Columbia.edu

Fig. 1.

Joost Hoskens

DE SLEUTELFACTOREN VAN HET SOEDANESE VRAAGSTUK

Al vrij snel na mijn aankomst werd mij duidelijk welke de doorslaggevende factoren zijn in dit conflict. Zij zijn van etnische en religieuze aard, zijn verbonden aan de feodale maatschappijstructuur, de genderdiscriminatie en de Midden-Afrikaanse verhalencultuur. Ook olie speelt een voorname rol. Maar evenzo onze westerse democratiseringsdrang en de rol van ontwikkelingshulp via ngo's en VN-organisaties en... de opkomst van het internet en van mobiele telefonie.

107

In de aanloop naar de verkiezingen van april 2010 en ook nadien hebben zich meerdere feiten voorgedaan die dit goed illustreren.

CONCREET INCIDENT TE ABIEMNOM

Op 5 februari 2010 werd het VN-waarnemersteam van Bentiu verwittigd van een "groot offensief van ongeveer 800 MISSERIYA-nomaden, geleid door Noord-Soedanese SAF-militairen (*Sudanese Armed Forces*) tegen Zuid-Soedanese SPLA-troepen (*Sudanese People's Liberation Army*)" nabij het dorp ABIEMNOM. Onmiddellijk werd een *Joint Monitoring Team* gestuurd en aan de lokale bevolking gevraagd om vóór de aankomst van het team niets aan het kantonnement te wijzigen. Eenmaal ter plaatse merkten we evenwel onmiddellijk dat een en ander niet strookte met een zogenaamde "massale aanval":

1. Er lagen in het terrein slechts zeven lijken in verschillende staat van ontbinding van zogenaamde SAF-getrouwen die bovendien zeer eigenaardig gekleed waren.
2. Bijna alle lijken vertoonden één goed gemikte schotwonde.
3. Er was geen spoor van door geweervuur gehavende struiken, bomen of hutten.
4. Geen enkele kogelhuls kon worden aangetroffen.
5. De restanten van een rieten hut, zogezegd door een RPG-7-granaat vernield, zagen eruit als een cirkel van as zonder weggevlagen brokstukken (zie fig. 2).
6. Een verkoold lijk lag een tiental meter voor de "geëxplodeerde hut" in een niet-verbrande zone.
7. Men kon geen aantallen of namen van gewonden geven en die bleken allen afgevoerd naar verafgelegen hulpposten.

Jonas Hostkens

Fig. 2.

Zowel de lokale militaire autoriteiten en burgerautoriteiten bleven volhouden dat het hier om een grote aanval van SAF-sympathisanten ging. Uit voorzorg hadden ze daarom ook de bevolking van de naburige gehuchten volledig geëvacueerd (1.500 gezinnen) naar het dorp ABIEMNOM. Daar kregen deze “vluchtelingen” het statuut van *Internal Displaced Persons* (IDP) toegekend door de *Office of the United Nations High Commissioner for Refugees* (UNHCR) en hadden aldus recht op allerhande steun. De campagne voor de verkiezingen in april 2010 was toen net opgestart. De dagen nadien bezochten veel ngo’s diezelfde zone en zij namen in hun verslagen het verhaal van de massale aanval van SAF-getrouwen zonder meer over.

Als VN-waarnemers vermoedden wij al vanaf 5 februari dat het hier om een electoraal opzet ging, maar dit werd door de hogere VN-autoriteiten weg-gewuifd.

Enkele weken later bezocht ik nogmaals de streek van ABIEMNOM en hield een meeting met het districtshoofd. Vlak voor het gebouw van het districtshoofd stonden enkele tonnen hulpgoederen van diverse ngo’s. Vóór de verkiezingen hielden alle betrokkenen in dit verhaal de lippen stijf op elkaar, maar nadien

hebben we dankzij enkele goede contacten de ware toedracht kunnen achterhalen.

HIDDEN AGENDAS OP LOKAAL EN REGIONAAL VLAK

Na de verkiezingen werd de observatieopdracht uitgebreid en een diepgaander analyse doorgevoerd. Wat betreft het incident in ABIEMNOM werden aldus heel wat “eigenaardige” vaststellingen verduidelijkt.

Vooreerst bleken de zeven aangetroffen lijken niet zomaar willekeurige SAF- of MISSERIYA-strijders te zijn: onder die zeven bevond zich een in ongenade gevallen SPLA-kolonel. Men had hem na de moord een (veel te groot) (Fig. 3) SAF-uniform aangetrokken en er graden van een SAF-luitenant-kolonel op bevestigd, zodat het zou lijken alsof de SAF de hand had in de zogenaamde aanval. Ook de andere lijken bleken afkomstig van personen die de toenmalige machthebbers van ABIEMNOM “problemen” bezorgden. De moorden op al deze personen vonden op verschillende tijdstippen plaats en vandaar de verschillende staten van ontbinding waarin de aangetroffen lijken verkeerden.

Voor de verkiezingen kwam een groot onveiligheidsgevoel en een gebrek aan officiële controles goed uit voor de regionale autoriteiten en dit in meer dan één opzicht. De gouverneurs van de deelstaten met oliebronnen op hun grondgebied hadden recht op 5% van de olie-inkomsten voor de verbetering van de regionale infrastructuur. Door een gebrek aan controle was er nooit zekerheid over de exacte olie-inkomsten en verdween veel geld op overzeese bankrekeningen van deze gouverneurs. Vandaar ook dat deze laatsten alle belang hadden bij een verkiezingswinst om verder aanspraak te kunnen maken op deze (aanzienlijke) inkomsten. De districtshoofden hingen rechtstreeks af van de gouverneurs, werden ook door hen betaald en participeerden dus in deze strategie.

Het grote aantal IDP's zorgde nog voor extra gewin bij de lokale autoriteiten, zowel op electoraal als op financieel vlak: de hulpgoederen van ngo's werden vlak voor de verkiezingen door de lokale autoriteiten aan de stemgerechtigde IDP's verdeeld, maar een deel van die goederen werd ook versluist naar de lokale markten en verkocht door “getrouwen” van die lokale autoriteiten.

De SPLA beschikte in een dergelijke onveilig verklaarde omgeving over een perfecte rekruteringsbron. Om Zuid-Soedan te demilitariseren, had de VN

samen met ngo's al tewerkstellingsprogramma's opgezet in de landbouw- en de handelssector, voornamelijk gericht op de vrouwelijke bevolking. Door de dreiging van geweld en plunderingen waren dergelijke activiteiten in die zone bijna onmogelijk of werd dit alleszins afgeraden en was voor de mannen de toetreding tot de SPLA bijna de enige mogelijkheid om aan geld te geraken.

Joost Hostens

Fig. 3. JMT (*Joint Monitoring Team*): Zambia, Canada, België en Brazilië.

CONCRETE VERDUIDELIJING VAN DE SLEUTELFACTOREN

In Midden-Afrika bestaat er een gestoffeerde “verhalencultuur”, die met de nodige omzichtigheid geïnterpreteerd moet worden. Wanneer de inheemse bevolking het in verhalen heeft over aantallen, dan moet men zich meestal niet vastpinnen op het letterlijk genoemde getal. Soms wordt van dergelijke taalkundige onduidelijkheid misbruik gemaakt, zoals bleek uit de verslagen van de ngo's na het incident te ABIEMNOM. Onze inheemse tolken in Bentiu wezen ons vaak op dat taalkundige gevaar. Ook tegenover de grotendeels ongeletterde bevolking werd door de lokale autoriteiten in die streek misbruik gemaakt van

de “gestoffeerde” verhalen om het onveiligheidsgevoel in stand te houden of aan te wakkeren.

Wat eveneens heel wat problemen veroorzaakte, was een democratiseringsdrang van vooral westerse landen. Bij de jeugd vonden die democratische ideeën veel bijval dankzij de mondialisering via internet en gsm, maar bij de oudere generaties, waarvan de autoriteiten deel uitmaakten, stootte dit systeem op veel weerstand uit vrees voor het verlies aan macht.

De deelname aan de zending UNMIS heeft mijn kijk op de wereld verrijkt. Niet alleen de omgang met de Soedanese bevolking, maar vooral de interacties binnen teams van VN-waarnemers afkomstig uit verschillende naties leveren nieuwe inzichten op, soms samen met enkele desillusies, maar daaruit moet je dan de nodige lessen trekken.

□

Trefwoorden: Soedan – UNMIS – Abiemnom – SPLA – SAF